

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ АПК УКРАЇНИ

Ю. С. Ковтонюк, І. В. Хаджинов

Анотація. У даному дослідженні подана інформація про тенденції розвитку агропромислового комплексу України, інвестиційний клімат в ньому та про шляхи його покращення. Проведено аналіз експорту продукції АПК, обсягів капітальних та іноземних інвестицій. Методологічною основою роботи є системний підхід, принцип наукової об'єктивності та структурно-системний підхід. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування таких методів, як аналіз та синтез, що надасть можливість визначити сучасний стан розвитку АПК України, дослідити інвестиційний клімат даної галузі та сформулювати рекомендації щодо підвищення інвестиційної привабливості АПК України.

Ключові слова: експорт, іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, АПК.

Агропромисловий комплекс України є найперспективнішим сектором економіки. Комплекс є одним з головних джерел наповнення державного бюджету та забезпечення зростання ВВП країни. Україна має сприятливий клімат для великомасштабного сільського господарства, багаті сільськогосподарські ґрунти та доступ до земельних та водних ресурсів. Маючи 41,5 млн га сільськогосподарських угідь, що займають 70 % території країни, та близько 25 % світових запасів чорнозему, сільське господарство є найбільшою експортною галуззю країни [1].

У 2020 р. експорт продукції сільськогосподарського сектору здійснюється в більш ніж 190 країн світу, становить 45 % від загального експорту та посідає провідні позиції на світовому ринку, зокрема, з експорту зернових і олійних культур. АПК України є надзвичайно перспективним, тому запорукою його успішного розвитку є високий рівень інвестиційної активності, тобто обсягів залучення державних та іноземних інвестицій, що має забезпечити підвищення ефективності виробництва, якості та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, забезпечення продовольчої безпеки країни.

Метою дослідження є дослідження інвестиційного клімату у сфері агропромислового комплексу України, визначення сильних та слабких сторін, виокремлення можливостей розвитку та підвищення продуктивності.

Сільське господарство України є привабливою інвестиційною можливістю. Український уряд заохочує іноземних інвесторів вкладати кошти у сільськогосподарський бізнес в Україні. Протягом 2020 р. цей сектор забезпечував 16 % національного ВВП та робочими місцями 19 % працездатного населення.

Основою сільського господарства є рослинництво, що становить 76 % загального обсягу сільськогосподарської продукції. Тваринництво складає 24 %.

Основними культурами, що висівали в Україні у 2020 р., були:

- пшениця – 6,6 млн га (20 % орних земель);
- соняшник – 6,5 млн га (20 % орних земель);
- кукурудза – 5,4 млн га (17 % орних земель);
- ячмінь – 2,4 млн га (7 % орних земель);
- соя – 1,3 млн га (4 % орних земель);
- ріпак – 1,2 млн га (2 % орних земель).

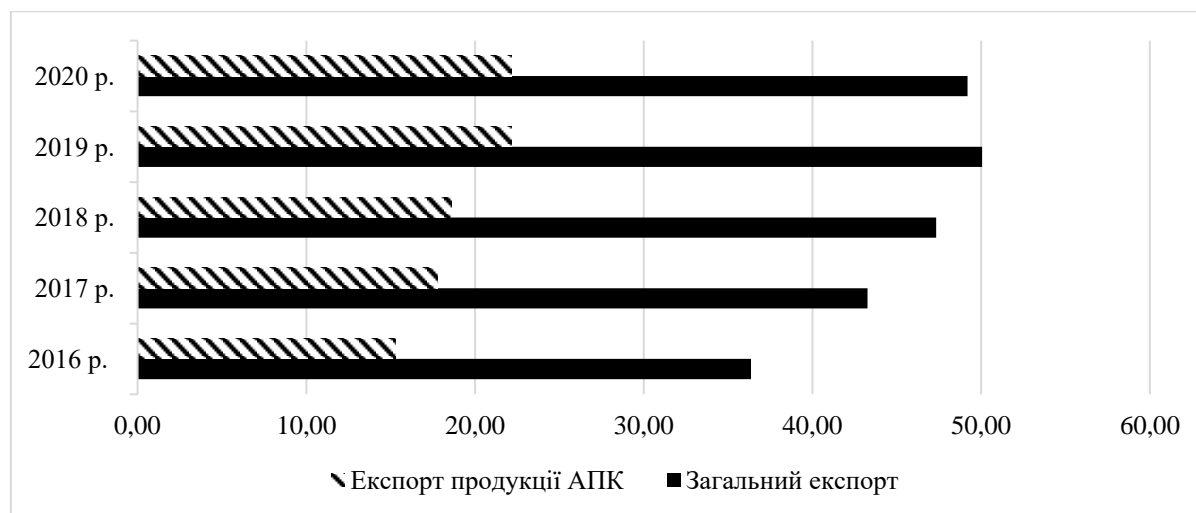
Тваринництво є недооціненою галуззю в аграрному секторі України. Середньорічний темп зростання виробництва тваринництва за останні 10 років був заниженим – 0,4 %. Темпи зростання виробництва рослинництва, навпаки, становлять 4,8 %. Виробництво яловичини знижувалося протягом попередніх років через зростання цін та скорочення споживання м'яса. Поширення коронавірусної хвороби вчинило згубний вплив на експорт м'яса по всьому світу. Світовий попит на червоне м'ясо досяг найнижчого рівня за останнє десятиліття через занепад індустрії громадського харчування та зниження доходів населення. З іншого боку, сектор птахівництва демонструє позитивну тенденцію [2].

Українські фермерські господарства шукають нові ринки збуту та інструменти для розвитку бізнесу. Ніші фруктів, овочів та органічних продуктів з великою доданою вартістю є найперспективнішими на світовому продовольчому ринку. ЄС, Близький Схід та Азія є ринками, що слід розглядати для розвитку торгівлі. Перероблені та сушені продукти з індивідуальним обслуговуванням для кожного місцевого ринку – високоприбуткові ніші у вказаних регіонах для великої кількості українських фермерських господарств, що можуть принести вражаючі результати завдяки стратегічним інвестиціям та постійному покращенню якості.

Україна має сильні позиції практично на всіх етапах ланцюжка постачання продуктів харчування, включаючи сировину, виробництво, переробку, оптову та роздрібну торгівлю, споживання, експорт. Потужна інфраструктура підтримує процес експорту [3].

За даними Держстату у 2020 р. український експорт продукції АПК та харчової промисловості склав 22,2 млрд дол. США, що на 0,3 % або на 62,3 млн дол. США менше в порівнянні з аналогічним періодом 2019 р. При цьому позитивним моментом є тенденція до уповільнення темпів зниження експорту.

Як можна побачити на рисунку 1, обсяг експорту займає вагому частину в загальному обсязі експорту України протягом 2016–2020 рр. У 2020 р. обсяг експорту сільськогосподарської продукції склав 22,2 млрд дол. США (45,1 % від загального обсягу експорту). Основними товарами для експорту були зерно (42,4 %), тваринні та рослинні жири та олії (25,9 %), олійні культури та фрукти (8,2 %), м'ясо (2,8 %) [4].

Рис. 1. Обсяги загального експорту України та експорту продукції АПК за 2016–2020 рр., млрд дол. США [4]

У світі Україна посідає перше місце з експорту соняшникової олії (5,3 млрд дол. США) та соняшникового шроту (1,1 млрд дол. США), друге – з експорту ріпаку (1 млрд дол. США) та проса (29 млн дол. США), четверте – з експорту кукурудзи (4,9 млрд дол. США) та ячменю (0,88 млрд дол. США).

Найбільша частка експорту продукції АПК в 2020 р. припадає на країни Європи (7,185 млрд дол. США), зокрема Нідерланди; Іспанія, Німеччина, Польща, Італія є найбільшими експортерами регіону (рисунок 2). Велику частину експорту займають країни Азії (4,373 млрд дол. США), а основним експортером є Китай. Країни Близького Сходу імпортують продукцію українського АПК на 3,521 млрд дол. США, що становить 15,9 % від загального експорту. На країни Південно-Східної Азії та Африки припадають майже однакові частки експорту – 13,9 % та 13,3 % відповідно. Найменший обсяг експорту припадає на країни Євразійського економічного союзу – всього 814,7 млн дол. США або 3,7 % від загального обсягу [4].

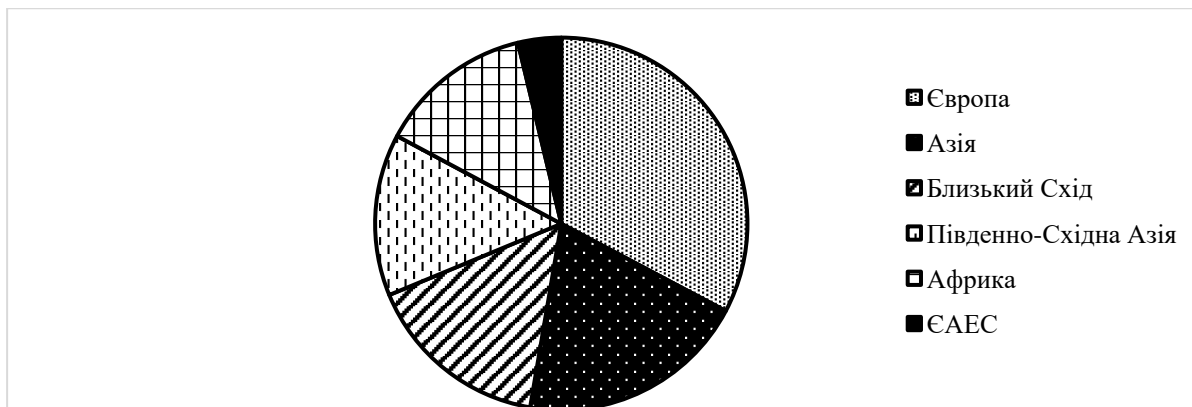

Рис. 2. Країни-імпортери продукції АПК України, % від загального обсягу [4]

Українське продовольство користується попитом на кращих ринках ЄС, що висувають високі вимоги до якості продуктів. Тому що Україна є важливим торговим партнером і одним з найбільших експортерів аграрної та харчової продукції на світові ринки, потрібно постійно підвищувати конкурентоздатність та забезпечувати стабільний розвиток галузі.

Найефективнішим методом фінансування є залучення іноземних та вітчизняних інвестицій, що можуть бути спрямовані на розширення виробництва, заміну застарілого обладнання та устаткування, автоматизацію фермерських робіт, проведення навчання персоналу та переймання досвіду зарубіжних професіоналів.

На підставі даних таблиці 1 проаналізовано динаміку капітальних інвестицій в економіку України та визначено рівень інвестиційної активності у сільському господарстві. Із наведених нижче даних випливає висновок про те, що з 2016 р. загальні обсяги капітальних інвестицій в галузі економіки України збільшувалися, проте з 2018 р. спостерігається незначне зниження капітальних інвестицій у сільське господарство, а у харчову промисловість – з 2019 р [5].

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій в економіку України за 2016–2020 рр.

Показник	Роки				
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Капітальні інвестиції в економіку, млрд грн	359,22	448,46	578,73	623,98	508,22
Капітальні інвестиції в сільське господарство, млн грн	50,48	64,24	66,10	59,12	50,67
Питома вага інвестицій у сільське господарство, %	14,05	14,33	11,42	9,48	9,97
Капітальні інвестиції в харчову промисловість, млн. грн.	21,29	18,92	30,21	31,88	28,87
Питома вага інвестицій у харчову промисловість, %	5,93	4,22	5,22	5,11	5,68

Джерело: складено автором на основі [5]

Відмітимо, що капітальні інвестиції в сільське господарство та харчову промисловість у 2020 р. становлять 15,65 % від загального обсягу інвестицій в економіку, що є доволі низьким показником.

Варто зазначити, низка потенційних інвесторів в очікуванні прийняття закону про обіг земель відклали реалізацію своїх проєктів з метою подальшого спрямування запасів грошових коштів для купівлі земельних ділянок сільгосппризначення. Значну частину доходів підприємства АПК втратили внаслідок погіршення цінової ситуації на світових ринках сільськогосподарської сировини і продовольства.

Важливу роль для оцінки інвестиційного клімату АПК України відіграють іноземні інвестиції. В сучасному світі для забезпечення розвитку будь-якої галузі необхідним елементом є іноземне інвестування. За період з 2016 по 2020 рр. спостерігається неоднозначна тенденція залучення іноземних інвестицій (таблиця 2).

Прямі іноземні інвестиції в економіку України за 2016–2020 рр., млн дол. США

Показник	Рік				
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Всього в Україну	45195,30	45179,21	44008,83	51386,56	49686,50
В сільське господарство	786,30	935,79	982,57	768,12	932,11
Питома вага інвестицій в сільське господарство, %	1,74	2,07	2,23	1,49	1,88
У харчову промисловість	3007,91	3243,40	3194,40	3672,82	3234,99
Питома вага інвестицій в харчову промисловість, %	6,66	7,18	7,26	7,15	6,51

Джерело: складено автором на основі [6]

Зокрема, обсяги іноземних інвестицій в сільське господарство збільшувались з 2016 по 2018 рр., а у 2019 р. знизились на 21,8 %. Проте, у 2020 р. і знову відбувається зростання обсягів інвестицій. Зазначимо, що питома вага іноземних інвестицій в сільське господарство найбільшою була в 2018 р. і становила 2,23 %, а у 2020 р. – 1,88 % від загального обсягу інвестицій, що є доволі низьким показником.

Щодо харчової промисловості, то найбільший обсяг іноземних інвестицій зафіксовано в 2019 р. – 3672,82 млн дол. США. У 2020 р. даний показник зменшився на 12 % і становив 3234,99 млн дол. США [6].

Зниження обсягу іноземних інвестицій насамперед можна пояснити наявністю в країні високих інвестиційних ризиків, яких інвестори прагнуть уникнути за будь-яких обставин. Це може мати негативні наслідки не тільки для розвитку аграрного сектору, але і для загального розвитку економіки.

Інвестиції в підприємства АПК є одним із важливих індикаторів об'єктивної оцінки реального стану розвитку економіки та характеризують загалом довіру до неї зі сторони бізнесу та інвесторів. Для цього країні потрібна впровадження інноваційних технологій у виробництво, залучення інвестицій, а також постійна увага та підтримка з боку держави для розвитку сільського господарства України [7].

У результаті аналізу обсягу прямих іноземних інвестицій з'ясовано, що найбільшими країнами-інвесторами у сільське господарство України є Кіпр, Данія, Польща Нідерланди, Німеччина, Франція та Велика Британія та (рисунк 3). Найвагоміший внесок у вигляді прямих інвестицій зробив Кіпр у 2019 р. – 211,42 млн дол. США, що більше на 160 млн. дол. США, ніж Данія, що йде на другому місці в рейтингу. На третьому місці Польща, за 2019 рік вклала 44,62 млн дол. США, на четвертому – Нідерланди (33,54 млн дол. США.), а на п'ятому – Німеччина (31,25 млн дол. США). Найменше іноземних інвестицій українське сільське господарство отримало від Франції та Великої Британії. Згідно зі статистичними даними, спостерігається зниження прямих інвестицій у 2019 р. порівняно з попереднім роком з боку Великої Британії, Данії та Німеччини. Разом із тим Польща, навпаки, збільшила прямі інвестиції на 13,58 млн дол. США. порівняно з 2018 р., а Кіпр – на 73,92 млн дол. США [5].

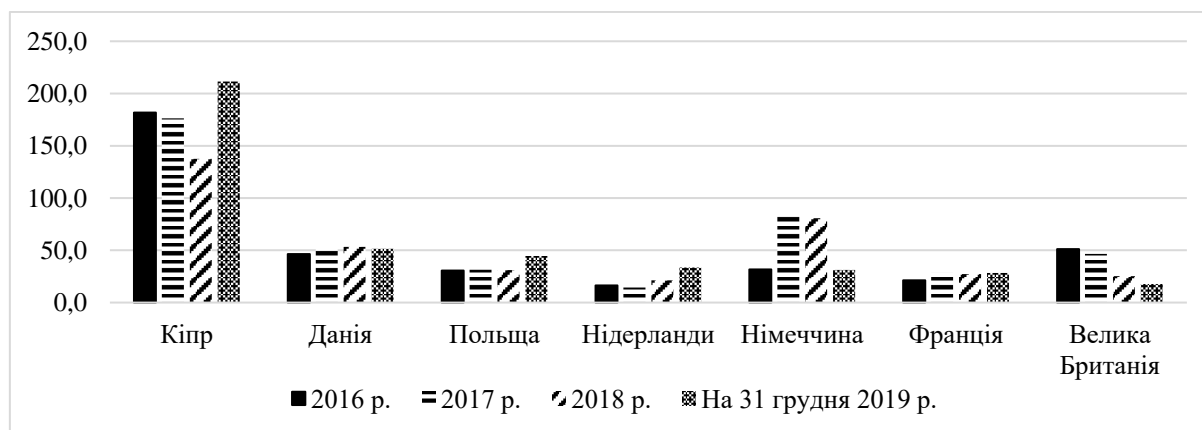

Рис. 3. Основні країни-інвестори в сільське господарство за 2016–2019 рр., млн дол. США [5,7]

Отже, останні роки Україна займає впевнену позицію на світовому ринку як одна з найпотужніших країн-виробників та експортерів аграрної продукції. Важливу роль відіграє державна політика у сфері АПК, адже саме заходи державної політики мають вагомий вклад в загальну інвестиційну привабливість галузі. Наразі, сільському господарству надається державна підтримка. Основні напрями державної підтримки: відшкодування процентів за кредитами; відшкодування витрат на машини та обладнання; субсидії на розвиток тваринництва та переробку сільськогосподарської продукції; субсидії на садівництво, виноградарство та хмелярство.

Проте на шляху до сталого розвитку та залучення інвестицій до АПК України є певні проблеми, що гальмують ці процеси. Одними з них є: відсутність власної системи оцінки інвестиційного клімату країни та її окремих регіонів; закритість ринку землі: для іноземних інвесторів; політична та податкова нестабільність; відсутність дієвої системи страхування – недостатньо розвинені механізми державного страхування іноземних інвестицій; ненадійність банківської системи. Ці фактори негативно впливають на інтенсивність залучення іноземних інвестицій до АПК України, а тому потребують найшвидшого вирішення з боку державних органів.

Аннотация. В данном исследовании представлена информация о тенденциях развития агропромышленного комплекса Украины, его инвестиционном климате и путях его улучшения. Проведен анализ экспорта продукции АПК, объемов капитальных и иностранных инвестиций. Методологической основой работы является системный подход, принцип научной объективности и структурно-системный подход. Специфика изучаемой темы предусматривает применение таких методов, как анализ и синтез, что позволило определить современное состояние развития АПК Украины, исследовать инвестиционный климат и сформулировать рекомендации по повышению инвестиционной привлекательности для АПК Украины.

Ключевые слова: экспорт, иностранные инвестиции, инвестиционный климат, АПК.

Abstract. This study provides information on trends in the development of the agro-industrial complex of Ukraine, the investment climate of the industry and ways to improve it. The analysis of exports of agro-industrial complex products, the volume of capital and foreign investments was carried out. The methodological basis of the work is a systematic approach, the principle of scientific objectivity and structural-system approach. The specifics of the studied topic involve the use of methods such as analysis and synthesis, which will allow to determine the current state of development of agro-industrial complex of Ukraine, to investigate the investment climate of the industry and formulate recommendations to improve the investment attractiveness for agro-industrial complex of Ukraine.

Keywords: export, foreign investment, investment climate, agro-industrial complex.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ukraine. URL: <https://www.fao.org/faostat/ru/#country/230>
2. Agricultural Machinery. URL: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/ukraine-agricultural-machinery>
3. Doing agribusiness in Ukraine: Legal Guidance for Foreign Investors. URL: <https://vcp.ua/en/doagro>
4. Grow Ukraine export. URL: <https://minagro.gov.ua/en/investoram/eksportne-portfolio>
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Міжнародна інвестиційна позиція. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#5>
7. Investment Climate Statements: Ukraine. URL: <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/ukraine/>